

Josef Franz Kollmann eddig ismeretlen kiadói jelvényei

Simon Melinda

Öröndetes módon újabb kiegészítéssel láthatjuk el nemrég megjelent forrásközlő kiadványunkat¹ – ezúttal két 18. századi kolozsvári kiadói jelvényt mutatunk be.

Josef Franz Kollmann a kolozsvári jezsuita akadémia nyomdájának volt a művezetője 1768-ban, majd a rend 1773-as feloszlása után az egyetemi nyomdává átlényegült officina bérlője 1774–1783 között.² Az 1727-ben Antalfi János erdélyi püspök (1724–1728) által alapított műhely mindenekelőtt az oktatást szolgálta tankönyvek és vizsgatételek megjelentetésével, de hitbuzgalmi munkák és a tanárok írásai is itt láttak napvilágot. A nyomtatványok nyelve zömében latin volt, csak 1750 után készült egyre több magyar kiadvány.



*Josef Franz Kollmann egyik kiadói jelvénye
(Kolozsvár, 1775–1787)*

Ferenczi Zoltán szerint a nyomda bécsi származású faktora nem tudott magyarul, ezért indult hanyatlásnak az amúgy jól felszerelt műhely.³ Különösen érdekessé válik ez a két megállapítás a Kollmann által használt első

jelvény tükrében. A 45 mm magas és 58 mm széles fametszet bal oldalán sziklacsúcson álló zergét ábrázol, a jobb oldalon egy másik hegy-csúcs mögül felkelő Nappal. A völgyben patak folyik, amelynek vize a jelvény jobb alsó sarkán látható vízesést táplálja.

Tudjuk, hogy a kolozsvári nyomda bőségesen fel volt szerelve illusztrációs anyaggal: az 1773-ban felvett leltár szerint öt sajtója közül kettő a rézmetszetek nyomására szolgált, amelyekből hozzávetőleg háromszázat vettek számba.⁴ Érdekes, hogy jelvényét Kollmann mégis csupán az olcsóbb fametszetes technikával készítette el.

Bár Ferenczi nem adja meg a nyomdász bécsi származására vonatkozó forrását, a most föl-



*Georg Ludwig Schulz rézmetszetes jelvénye
(Bécs, 1761)*

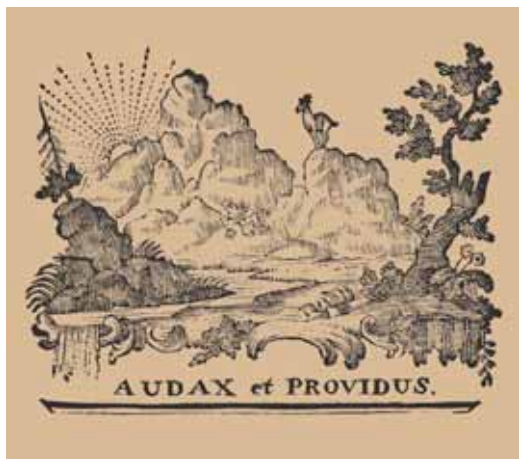
lelt kiadói jelvény erre is közvetett bizonyítékkal szolgál. Ha ugyanis megfigyeljük a császárvárosban tevékenykedő Georg Ludwig Schulz nyomdászjegyeit, láthatjuk, hogy Kollmann ezeket másolta – pontosabban az általunk is-

1 V. Ecsedy Judit – Simon Melinda: *Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800: Hungarian Printers' and Publishers' Devices 1488–1800*. Budapest: Balassi–OSZK, 2009.

2 V. Ecsedy Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1747–1800*. Budapest: Balassi, 1999. 183.

3 Ferenczi Zoltán: *A kolozsvári nyomdászat története*. Kolozsvár: Ajtai K. Albert, 1896. 93–94.

4 V. Ecsedy 183.



Georg Ludwig Schulz fametszetes jelvénye (Bécs, 1761)

mert rézmetszetes, illetve fametszetes Schulz-jelvény közül az utóbbit. A különbség csak annyi, hogy a másolat az eredetinek tükörfordítottja, és nem szerepel rajta az eredeti *Audax et providus* (bátor és előrelátó) jelmondat.

Bár a Kollmann által használt fametszeten nem találunk a tulajdonosra vonatkozó utalást (például az iniciáléit), mégis kiadói jegynek tekinthetjük, hiszen forrása egy bécsi szaktárs jelvénye volt, és ráadásul következetesen alkalmazta (többnyire kiadványainak címlapjain, de azok belsejében vagy végén is). Eddig az alábbi előfordulásokról van tudomásunk:

- ◆ *Compendiosa linguae germanicae grammatica*. Typis Josephi Francisci Kollmann, 1775,
- ◆ *Daciae felicitas*. Claudiopoli, typis Josephi Francisci Kollmann, 1775,
- ◆ *Libellus alphabeticus*. Claudiopoli, typis Josephi Franc. Kollmann, 1775,
- ◆ *Caroli Antonii de Martini Positiones de lege naturali*. Claudiopoli, typis Josephi Francisci Kollmann, 1777,
- ◆ *Positiones excerptae quas publice disputavit Lad. Enyedi*. Typis Josephi Francisci Kollmann, 1780 (a nyomtatvány belsejében),

- ◆ *Constitutio dioecesis de oratione communi*. Claudiopoli, typis episcopalibus, 1784,
- ◆ *Odae...* Typis episcopalibus, 1787 (a nyomtatvány végén).

Ismerjük azonban Kollmann egy másik jelvényét is, amelynek ebbéli mivoltára még a kétség árnyéka sem vetülhet, hiszen feltüntette rajta nevének kezdőbetűit. Eddigi ismereteink szerint ezt a kis rézmetszetet csupán egyetlen alkalommal használta, a piarista Pállya István (1740–1802) kolozsvári székfoglaló beszédének címlapján (*Oratio habita a P. Stephano Pállya...* Claudiopoli, typis et sumtibus Iosephi Franc. Kollmann, 1779).

A 38 mm magas és 63 mm széles rézmetszet középpontjában egy hordókkal megrakott bár-



Josef Franz Kollmann másik kiadói jelvénye (Kolozsvár, 1779)

ka látható, a képet jobbról és balról sziklák keretezik. A bal oldalról eredő patak torkolatánál kalapos, szárnyas angyalka áll egy hordó mellett, kezében talán egy kanállal. A jobb oldali hegy csúcsa mögül kikandikál a Nap; a sziklák aljában az Erdélyi Nagyfejedelemség címere és egy bála, rajta a kiadó *IFK* iniciáléival. A rézmetszet része az alul olvasható *pro Memoria* (megemlékezésül) felirat is. Ez utóbbi jelvény esetleges forrásáról egyelőre nincs adatunk, de létezését mindenképpen regisztrálnunk kell.